

Önerősítő, öntanúsító létfilozófiai dalok és himnuszok¹

■ (részlet)

GÖRÖMBEI ANDRÁS

A z eszményi és teljes emberkép verse a *Himnusz minden időben*. Életérdekű érték sokrétű megnevezése, ünneplése. Himnikus szerelmi vallomásba foglalt jellemzés, majd az utolsó három strófájában önjellemzés. A versben megnevezett kedves („gyönyörűm”) a metaforikus telítettségű kifejezésben szinte a teljes pozitív emberség összegzését személyesíti meg. [...]

A *Himnusz minden időben* a közvetlen vallomás és a létfilozófiai általánosítás egységét mutatja meg, a hozzá szorosan kapcsolódó *Tűz* című himnusz szintén a „minden időben ismerős” életelv himnusza. Ez is a személyiség kiteljesítésének, nagy emberi célokra való felnevelésének a verse. Maga a „tűz” az egyik legősibb szimbóluma a léleknek, életnek, szellemnek, tudásnak, szenvedélynek, vitalitásnak, szerelemnek, forradalomnak, teremtőerőnek.² Nagy László költészetének is egyik leggyakoribb, leginkább kiterjedt motívuma.³ Szinte szavanként gazdagszik a vers folyamán az ősi szimbólum jelentése. A himnikus megszólítás emelkedett dikcióját a hátravetett három értelmezői jelző teremti meg, ebből az elsőt a megszólítással együtt háromszor ismétli majd a vers, minden nagyobb egység ezzel indul: „tűz, te gyönyörű”. Önmagában, legalábbis első előfordulásakor akár tűzimádó misztériumra is gondolhatunk, de Nagy László a *Himnusz minden időben* refrénjéből lépteti át ide, s ily módon a szerelem képzetkörét is a versbe kapcsolja. Ott is hangsúlyosan jellemzője volt a „gyönyörűm”-nek a tűz („Napvilág lánya, lángölű”). Aztán tovább gazdagszik, tágul a tűz jellemzése: „dobogó, csillagerejű”. A *Gyógyulj meg* című versének záróstrófájában írta:

*Abogy paripák lábai
átzúgnak rónán, bozóton,
oly dobogással közelít,
hajfodor, ing lobogózzon!*

A „dobogó” jelző tehát úgy kapcsolja be Nagy László száguldó paripáinak, ménjeinek tüzeit, vitalitását a „tűz” értelmezésébe, hogy megőrzi benne a szerelem hevét is. Fékezhetetlen erőt, a tűz „belső dinamizmusát” idézi föl e jelző. A földi vitalitással párhuzamban a jelző a kozmikus erőkre is utal („csillag-erejű”). A meghittség („gyönyörű”) és a kozmikus távlat, kozmikus erő, vitális dinamizmus a himnusz tárgya. Hozzá fohászodik a költő szemléletes és szimbolikus öntanúsító gestussal:

*te fűtsd be a mozdonyt halálra,
hajszold, hogy fekete magánya
ne legyen néki teher*

Önportré is ez. A magányból, tétlen feketeségből ragadja ki, hajszolja hatalmas teljesítményre a tűz: ezért fohászodik hozzá. A második rész a cselekvő költészetet szól: a Nagy László-i igény „mindenség-gyökerű”.

A „virágozz a vérző madárban” metaforikus képzete a Pelikán-motívum előrejelzése: a sorsot kimondó, sorsát vállaló, virrasztó költői magatartás szimbóluma a vérző madár. Sorsvállalása mindenségmértékű, igazságait kozmikus távlatokban is méri, érveit a létezés törvényeiből meríti.

Végül a harmadik egysége ennek az egyre emelkedő ívű, lobogó versnek közvetlen korbírálat és a változásigény bejelentése. Ott, ahol „áru és árulás van”, nem lehet elfogadni a józan fontolgatást, a lelki vénséget, tűzre, aktív és progresszív életelvre van szükség. Az etikus személyiségnek bele kell ütköznie az „áru és árulás” világába, át kell törnie a tehetetlenség falait, le kell győznie a rátelepülő fagy birodalmát, ezért szól harmadszor a fohász:

*öltöztess tündér-pirosba,
röptess az örök tilosba,
jéghegyek fölé piros bálba,
ifjúság királya,
tűz!*

Ifjúság és változtatás, tiltott területekre törő felszabadultság: magának a forradalmi életelvnek a megjelenítése. Joggal írja Pomogáts Béla, hogy a verset „valóságos forradalmi himnusz zárja le, amely lelkesült lobogásában az ifjúkori költemények, a *Tavaszi dal*, a *Zuhatang*, a *Má-*

Korniss Dezső: *Doboló*, gouache, papír, 1949 (Hegyi Lóránd: Korniss Dezső, Képzőművészeti Kiadó)

„*jusfák* lázadó kedvét és merész remény-
ségét idézi fel”.⁴ Persze ebben a versben
mélyebbről, sokkal nagyobb disszonan-
ciák világából, ütközéséből emelkedik föl
a világváltoztató indulat. A *Tűz* egyetlen
lánglobogású, egyre fölfelé ívelő mon-
datból, felkiáltásból áll, s központi vallo-
mása („tűz, te gyönyörű”) úgy ismétlődik
az első és második, illetve a második és
harmadik rész között, mindig válaszoló
rímekkel nyomatékosítottan, hogy elő-
re és hátra egyaránt beragyogja az egész
versvilágot. Az előző résztől és az utána
következtől egyaránt vessző választja
el, de a rímeléssel mindig az utána kö-
vetkezőhöz kapcsolódik erőteljesebben.
A vers logikája is a megszólítástól a fohá-
szig, kérésig ível minden részben, tehát
előrehaladó dinamikájú. Viszont éppen
ez a megszólítás kap minden rész elején
hálózatszerű rímeléset („gyönyörű-csillag-
erejű”; „gyönyörű-mindenség-gyökerű”;
„gyönyörű-győztes-örömmű”), a kéttagú
válaszoló szavakban a vers íve egymással
is rímelőn bontakozik ki az egész versen
keresztül, így a „csillag-erejű” – „min-
denség-gyökerű” és a „győztes-örömmű”
a vers kulcsszavaiként jelzik a motívum

lényegét: az erőt, a tágasságot és a győzel-
met. Mindezt szinte összegzi a zárórész,
amikor összefoglalja a nyitó szó ismét-
lése előtt a motívum értelmét („ifjúság
királya”), s ezzel újabb dimenziót
megnyitva, az ifjúsághoz kapcsolja, a
világ mindenkor előrevivő erejéhez
– ünneplő, szinte diadalmas felki-
áltásban. Csupa feszültség és csu-
pa ritmus ez a hatalmas vágyat,
indulatot kibontakoztató vers.
Szabályos metrumot nem követ,
viszont ritmusával tökéletesen
azonosul üzenete. A mértékkap-
csoló elvű lazított szabad vers re-
mek mintája ez: aszimmetrikus
ütemei valóban dramatizálják
szövegét,⁵ de ehhez a tagoló, la-
zán érvényesülő ritmushoz olykor
éppen a dramatizálás erősítésére
kapcsolódik az időmérték sejtelme,
jambikusan emelkedő lejtése.⁶ Ríme-
lésében is különös harmónia és disszo-
nancia társul: az egyes egységek indítá-
sa egy szótag mélységéig három sorban
összecsengve bokorrímet alkot („tűz-
gyönyörű-erejű”), s a himnikus áradást
a megszaladó ritmussal együtt erősíti,
sugallja. De a második és harmadik so-
rok fokozatosan tulajdonképpen három
szótag mélységéig rímelenek: az első eg-
ységben még erős, de nem megsemmisítő
az eltérés („gyönyörű-erejű”), a második
részben már alig érezhető („gyönyörű-
gyökerű”), a harmadik részben pedig
tisztá asszonáncként cseng („gyönyörű-
örömmű”). Ez a közeledő rímelés párhuzam-
os a vers emelkedő indulatával, szinte
elragad.⁷ A *Himnusz minden időben* és a
Tűz az erőtudatot és -igényt himnuszba,
igéző esdeklésbe foglaltan fejezi ki, az
előbbi a szerelem, az utóbbi a tűz általá-
nosabb értelme révén.

1 Részlet Görömbei András *Nagy László költészete* című kötetéből (Budapest, Magvető, 1992).

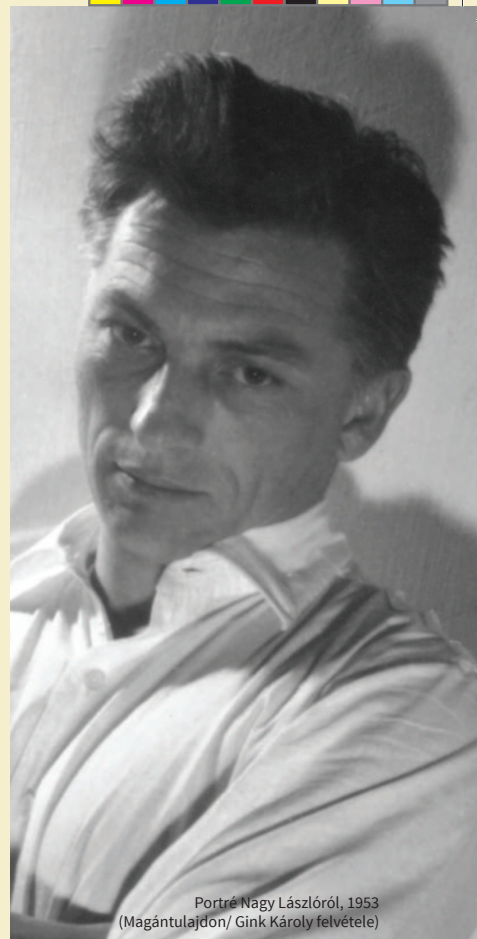
2 E versről két elemzés is készült, eredményeiket hasznosítom: POMOGÁTS Béla: *Nagy László: Tűz = Uő: Versek közelről*, 1980, 190–202; BERENCSI Margit: *Nagy László: Tűz*, Hevesi Szemle, 1979/2, 57–61.

3 BERENCSI Margit: *A „tűz” motívuma Nagy László költészetében*, Magyar Nyelv, 1981/1, 72–82.

4 POMOGÁTS Béla: *Sorsát kereső irodalom*, 1979, 490–510. 5 *Uo.*, 200.

6 A mértékkapcsoló elvű lazított szabadversről: KECSKÉS András – SZILÁGYI Péter – SZUROMI Lajos: *Kis magyar verstan*, 1984, 120.

7 Ráadásul ezzel a különös, mert egyik szavát változtatlanul ismétlő, másikat változtatott rímpárral párhuzamosan minden szakaszban megjelenik még egy-egy, illetve a harmadik szakaszban három párrim. E harmadik szakasz két párrime viszont erőteljesen visszaüt az első és második rész páros rímére. Így a versben mindkét rím sor hálózatszerű összefüggésrendet teremt, ellenpontozza a belső feszültséget.

Portré Nagy Lászlóról, 1953
(Magántulajdon/ Gink Károly felvétele)

” Nagy László TŰZ

Tűz
te gyönyörű,
dobogó, csillag-erejű
te fűtsd be a mozdonyt halálra,
hajszold, hogy fekete magánya
ne legyen néki teher,
tűz
te gyönyörű,
ihlet, mindenség-gyökerű,
virágozz a vérző madárban,
égesd hogy a sorsot kimondja,
nem a hamuvá izzó csontja,
virrasztó igéje kell,
tűz
te gyönyörű,
jegeken győztes-örömmű,
ne tűrd, hogy vénhedjünk sorra
lélekben szakállasodva,
hűlve latoló józanságban,
ahol áru és árulás van,
öltöztess tündér-pirosba,
röptess az örök tilosba,
jéghegyek fölé piros bálba,
ifjúság királya,
tűz!